

उपयोजित मराठी

आपण भाषिक व्यवहारात वावरतो. त्यामुळे भाषा हे आपल्या विचार, भावना, कल्पना यांच्या निर्मितीचे माध्यम आणि अभिव्यक्तीचे साधन आहे. साहित्य, सामाजिक शास्त्रे, विज्ञान-तंत्रज्ञान यांचे ज्ञानभांडार भाषेत साठवले जाते. त्यामुळेच भाषा हे व्यक्तीच्या समृद्धीचे आणि मानवी प्रगतीचे प्रमुख साधन आहे.

श्रवण, भाषण-संभाषण, वाचन आणि लेखन यांमधून आपली भाषा विकसित होते. भाषेच्या माध्यमातून आपण संवाद साधतो, अभिव्यक्त होतो. त्याशिवाय अनेक ठिकाणी भाषेचे उपयोजन होते. आपण आत्मसात केलेल्या भाषिक कौशल्यांचा, शब्दभांडाराचा आणि अभिव्यक्ती कौशल्यांचा उपयोग जीवनातील विविध क्षेत्रांमध्ये करता येणे म्हणजे भाषेचे उपयोजन होय. पत्रलेखन, जाहिरात, बातमी लेखन, सूत्रसंचालन, अनुवाद, मुद्रितशोधन, ब्लॉग लेखन, रेडिओजॉकी यांसारखी भाषेच्या उपयोजनाची क्षेत्रे सांगता येतात. समाजाच्या विकासाबरोबर आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीबरोबर भाषेच्या उपयोजनाची क्षेत्रे अधिकाधिक व्यापक आणि विविधांगी होत आहेत. त्यामधून व्यवसायाच्या नवनवीन संधी उपलब्ध होत आहेत.

बारावीच्या वर्गात आपण भाषेच्या उपयोजनाशी संबंधित मुलाखत, माहितीपत्रक, अहवाल आणि वृत्तलेख या चार घटकांची ओळख करून घेणार आहोत.

मुलाखत -

आपापल्या क्षेत्रामध्ये उत्तुंग कामगिरी केलेल्या, कर्तृत्वाचा ठसा उमटवलेल्या किंवा आदर्शवत जीवन जगणाऱ्या व्यक्तींच्या मुलाखती आपण वर्तमानपत्रात वाचतो, रेडिओवर ऐकतो अथवा दूरदर्शनवर पाहतो. मुलाखत घेणे हे एक वेगळे कौशल्य आहे आणि त्यामधून चांगल्या व्यावसायिक संधीसुद्धा उपलब्ध होऊ शकतात. मुलाखतीचे स्वरूप कसे असते? मुलाखतीसाठी काय काय पूर्वतयारी करावी लागते? प्रत्यक्ष मुलाखत घेताना कोणकोणत्या बाबींकडे लक्ष द्यावे लागते इत्यादी संबंधीचा अभ्यास आपण मुलाखत या घटकात करणार आहोत. त्यामुळे मुलाखतीकडे चिकित्सकपणे पाहण्याचा दृष्टिकोन आपल्यामध्ये विकसित होईल. या मार्गाने वाटचाल करत गेल्यास आपणही उत्तम मुलाखतकार होऊ शकाल.

मुलाखती या दूरदर्शनवर, आकाशवाणीवर, वर्तमानपत्रांत, साप्ताहिकांत अथवा मासिकांत सहजपणे पाहायला, ऐकायला, वाचायला मिळतात. त्यांचा शोध घेऊन त्या पाहाव्यात, ऐकाव्यात अशी अपेक्षा आहे.

माहितीपत्रक -

बाजारातील विविध वस्तू आणि सेवा यासंबंधीची माहितीपत्रके आपण जवळजवळ दररोज पाहतो, वाचतो आणि गरजेनुसार त्या माहितीचा उपयोग करतो. माहितीपत्रकातील मजकूर स्पष्ट, नेमका, समजण्यास सोपा असून त्याची मांडणी विशिष्ट प्रकारे केलेली असते. त्यामुळे माहितीपत्रकाचे नेटके लेखन हे एक तंत्र आहे. ते अवगत करून घेतले तर मराठी भाषेच्या उपयोजनातून चांगल्या व्यावसायिक संधी आपणास नक्कीच मिळू शकतात. माहितीपत्रकाचे स्वरूप कसे असते? ते कसे तयार केले जाते? यासंबंधीचा तपशील आपणास माहितीपत्रक या घटकातून मिळतो. त्यानुसार तुम्ही नमुन्यादाखल काही माहितीपत्रके तयार करून पाहू शकाल.

अहवाल -

शाळा असो वा महाविद्यालय, शासकीय कार्यालय असो वा एखादी खाजगी संस्था त्याठिकाणी विविध स्वरूपाचे समारंभ, कार्यक्रम आयोजित केले जातात. ते कार्यक्रम संपन्न झाल्यानंतर त्या कार्यक्रमांचे अहवाल लिहिले जातात. संस्थेच्या आवश्यकतेनुसार आणि कार्यक्रमांच्या स्वरूपानुसार अहवाल लिहिणे हे एक प्रकारचे कौशल्य आहे. अहवाल लेखनाचा करून घेतलेला परिचय तुम्हांला भावी जीवनात निश्चितपणे उपयोगी ठरू शकतो. त्यामुळे विविध स्वरूपाचे अहवाल वाचून कसे समजून घ्यावेत आणि संधी मिळाल्यास अहवाल कसे लिहावेत, याचे मार्गदर्शन या घटकात आणि सोबत दिलेल्या नमुन्यातून मिळेल.

वृत्तलेख -

इयत्ता दहावीमध्ये आपण बातमीचे स्वरूप पाहिले आहे. 'बातमी' म्हणजेच 'वृत्त' होय. बातमी अगदी नेमक्या शब्दांत संक्षेपाने शब्दांकित केली जाते. बातमीमधील माहितीच्या पलीकडे त्या बातमीसंबंधीचा बराचसा तपशील शिल्लक राहतो. त्यासंबंधी वाचकांना कुतूहल वाटत असते. त्या बातमीवर आधारलेल्या ज्या लेखातून त्या कुतूहलाची पूर्तता होते, तो असतो वृत्तलेख. आजकाल वृत्तलेखाला (फिचर) फार महत्त्व प्राप्त झाले आहे. वृत्तलेखासंबंधीच्या घटकांमधून आपणाला यासंबंधीची अधिक माहिती मिळेल.

आता, तालुका पातळीपासून ते राष्ट्रीय पातळीपर्यंत वर्तमानपत्रांचे विश्व विस्तारले आहे. त्यामुळे या क्षेत्रात मोठ्या व्यावसायिक संधी उपलब्ध होत आहेत.

समारोप -

वरील चार घटकांमध्ये भाषेच्या उपयोजनाचे स्वरूप हे घटकांच्या प्रकारानुसार कसे बदलते हे अभ्यासता येते. मुलाखतीमधून प्रश्नोत्तरांच्या साहाय्याने मुलाखत देणाऱ्याकडून माहिती काढून घ्यायची असली तरी ती अगदी वस्तुनिष्ठ आणि रुक्ष नसते. त्या मुलाखतीमध्ये विनोद, लालित्य आणि खुमासदार भाषाशैलीतून विविध रंग भरता येतात. मात्र अहवाल लेखनात प्रामुख्याने औपचारिक स्वरूपाच्या भाषेचा अवलंब केलेला असतो. माहितीपत्रकात सुद्धा औपचारिक आणि वस्तुनिष्ठ माहिती दिलेली असते. मात्र त्याची वेगळी आणि आकर्षक मांडणी वाचकांचे लक्ष वेधून घेते. वृत्तलेख बातमीसारखा केवळ वस्तुनिष्ठ नसतो तर लालित्य, उपरोध, उपहास, विनोद, हलकीफुलकी उदाहरणे यांमधून तो वाचनीय स्वरूपात वाचकांपुढे येतो.

या घटकांच्या अभ्यासातून तुम्हांला तुमच्या आवडीच्या घटकासंबंधीचा अधिक अभ्यास करून त्यासंदर्भातील व्यावसायिक संधी मिळवता येतील.